

Wybrane narzędzia TIK w zdalnym nauczaniu religii

Streszczenie

Korzystanie z TIK ma ogromne znaczenie dla edukacji religijnej w dzisiejszych czasach. Nauczanie zdalne wymusza na nauczycielach wszystkich przedmiotów zwiększenie kompetencji technologii informatyczno- komunikacyjnej. W artykule przedstawione zostały wybrane narzędzia pomocne w prowadzeniu lekcji zdalnych takie jak: genial.ly, wordwall.net, LearningApps, kahoot, zoom.us. Narzędzia te mają pomóc w tworzeniu całego procesu lekcyjnego, pomóc w przyswojeniu wiedzy w atrakcyjny sposób. Wybór narzędzi podyktowany był ich popularnością wśród katechetów, a także możliwością darmowego z nich korzystania.

Słowa klucze: TIK, katecheza, nauczanie zdalne, Bóg, wychowanie, religia.

Mgr Aleksandra Turek – doktorantka Instytutu Teologii Pastoralnej i Katechetyki na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, specjalność: katechetyka. ORCID 0000-0003-2642-7769

ks. Damian Fołtyn

Zdalne nauczanie religii w czasie epidemii COVID-19. Studium teoretyczne

Distance religious education during the COVID-19 outbreak. A theoretical study

Summary

The COVID-19 epidemic changed the functioning of many spheres of life in Polish society. Restrictions have also affected the functioning of education units. Teachers as well as students faced the challenges of the new form of education. The article is a theoretical study on the possibilities of distance learning of religion in Poland during the COVID-19 epidemic. The paper defines the concept of distance learning, presents the legal basis for this method of education and shows examples of techniques and methods of distance teaching and learning.

Key words: distance learning, distance education, distance teaching, teaching by network, distance learning of religion.

Wstęp

Rozwijająca się epidemia choroby układu oddechowego COVID-19 wywołana przez wirus SARS-CoV-2¹ przyczyniła się do zmian w funkcjonowaniu wielu społeczeństw. Aby uniemożliwić rozprzestrzenianie się śmiertelnej choroby² władze większości krajów wprowadziły czasowe ograniczenia w działalności m.in. sklepów, galerii, restauracji, kin, muzeów, siłowni, basenów, punktów usługowych, a także jednostek systemu oświaty.

Autor prezentowanego artykułu, podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, jakie są możliwości zdalnego nauczania religii w Polsce w czasie trwającej epidemii COVID-19? Aby odpowiedź na to pytanie była możliwie wyczerpująca, trzeba w pierwszej kolejności skonkretyzować pojęcie nauczania zdalnego oraz wykazać podstawę prawną, uprawniającą do zastosowania takiej formy nauczania. Konieczne jest także ukazanie konkretnych działań, zarówno wydawców podręczników do religii, jak również nauczycieli, dzięki którym forma zdalnego nauczania religii możliwa jest do realizacji.

Nauczanie zdalne – konkretyzacja pojęcia

Nauczanie zdalne w języku angielskim określane jest jako *distance learning*, *distance education*, *teleteaching*, *distance teaching*, *telematic*

teaching, czy *teaching by network*. R. Podpora zwraca uwagę, że terminami komplementarnymi są pojęcia *distance teaching* oraz *distance learning*, które są kojarzone z *distance education*. Odnoszą się one do wielorakich form organizacyjnych procesu nauczania i uczenia się przy wykorzystaniu m.in. telewizji, radia, czy wideokonferencji³. M. Kubiak podaje, że nauczanie zdalne jest metodą prowadzenia zajęć dydaktycznych w sytuacji, gdy uczniowie (studenci) i nauczyciele w trakcie trwającego procesu edukacyjnego znajdują się w różnych miejscach, nawet w sposób znaczny oddalonych od siebie. W trakcie takiego procesu, w celu przekazania informacji stosuje się tradycyjne, ale i współczesne technologie komunikacyjne. Dzięki tym ostatnim możliwy jest bezpośrednio, odbywający się w czasie rzeczywistym kontakt pomiędzy nauczycielem i uczniem, czy nawet grupą uczniów. Nowoczesne technologie stwarzają także możliwość udostępniania głosu, obrazu wideo czy innych danych niezbędnych do przeprowadzenia procesu dydaktycznego⁴. M. Zając, próbując określić czym jest e-learning, wskazuje na problem z jednoznacznym zdefiniowaniem pojęć takich jak: e-edukacja, kształcenie zdalne, e-nauczanie, kształcenie na odległość, nauczanie online, czy też kształcenie przez Internet. Stąd często te pojęcia traktowane są jako synonimy. Autorka wskazuje przy tym, że pojęcie nauczania zdalnego należy rozumieć

¹ Od początku epidemii, tj. od listopada 2019 roku do 20 kwietnia 2020 roku COVID-19 objął swoim zasięgiem 185 krajów, 2 404 555 osób zostało zarażonych (najwięcej 759 696 osób w Stanach Zjednoczonych, w Polsce – 9287), a 165 257 osób zmarło (najwięcej we Włoszech – 23 660, w Polsce – 360). – Por. Johns Hopkins University, *COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU)*, <https://www.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>, (dostęp: 20.04.2020).

² Z racji ilości osób zakażonych i zmarłych z powodu COVID-19, a także liczby regionów świata objętych koronawirusem, 11 marca 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) nazwała aktualną, ogólnosiwiatową sytuację – pandemią. – Por. World Health Organization, *Media briefing on COVID-19 with Dr Tedros* 2020, <https://twitter.com/i/status/1237774421307228160>, (dostęp: 20.04.2020).

³ Por. R. Podpora, *E-learning w katechetyce formalnej*, Lublin 2006, s. 55.

⁴ Por. M. Kubiak, *Wirtualna edukacja*, Warszawa 2000, s. 12.

w sposób szerszy znaczeniowo, niż sam e-learning. Dla uzasadnienia zaznacza, że nauczanie zdalne zakłada w procesie nauczania nie tylko (jak ma to miejsce w przypadku e-learningu), wykorzystanie Internetu, ale również pocztę, radio czy telewizję⁵. W tym miejscu warto zaznaczyć, iż sposób funkcjonowania nauczania zdalnego zmieniał się na przestrzeni dziesięcioleci.

R. Podpora wymienia trzy fazy rozwoju zdalnego nauczania. Pierwszą z nich były tzw. studia korespondencyjne, które stały się podstawą do edukacji na odległość. Polegały one na udostępnianiu za pośrednictwem poczty, przygotowanych wcześniej przez prowadzącego zajęcia materiałów, które następnie student miał poddać wnikliwej analizie. Od decyzji studenta zależało, czy podejmie taką formę edukacji oraz to, ile przeznaczy na nią czasu. Tę formę nauczania zainicjowali Amerykanie. Jej początki sięgają roku 1728. Druga faza zdalnego nauczania to studia realizowane przez transmisje radiowo-telewizyjne. Miały one jednokierunkowy charakter. Taka forma dawała możliwość wielokrotnego odtwarzania materiałów edukacyjnych przekazywanych za pośrednictwem radiostacji, telewizji, a później kaset VHS, ale wykluczała jakąkolwiek interakcję pomiędzy nadawcą i odbiorcą treści, co dziś wydaje się być jednym z kluczowych elementów procesu nauczania. Trzecia faza rozwojowa dotyczy najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnych, dzięki którym możliwa jest interakcja⁶. Do takich rozwiązań należy zaliczyć wszelkiego rodzaju platformy edukacyjne, a także platformy komunikacyjne, takie jak np. *Zoom*, *Microsoft Teams*

czy *Skype*, dzięki którym istnieje możliwość kontaktu online w czasie rzeczywistym pomiędzy nauczycielem i uczniami. Wartościowe są również platformy, dzięki którym nie tylko wydawcy podręczników, ale także sami nauczyciele mogą tworzyć i udostępniać pomoce do nauczania na odległość. Przywołać należy m.in. *LearningApps.org*, *Kahoot.com*, *Canva.com* czy *Genial.ly*.

Wykorzystanie w edukacji zdalnej nowoczesnych platform i narzędzi multimedialnych umożliwia uczniom szybki dostęp do otwartych zasobów edukacyjnych, w których znajdują m.in. encyklopedie, słowniki, e-booki. Dodatkowo tego typu rozwiązania, dają możliwość udziału w grach dydaktycznych, ćwiczeniach pamięci i wyobraźni, pełniąc również funkcję rozrywkową. Stosując je w nauczaniu, sam proces dydaktyczny staje się bardziej atrakcyjny, przez co wzmacniana jest kreatywność oraz aktywność uczniów, którzy w ten sposób poszerzają swoje zainteresowania⁷. Dzięki nauczaniu zdalnemu uczeń ma cały czas możliwość poszerzania swojej wiedzy oraz zdobywania stopni niezbędnych do śródrocznej czy końcoworocznej klasyfikacji. Jest zatem uzasadnione, aby w sytuacjach wyjątkowych (a taką bez wątpienia jest stan epidemii) posłużyć się zdobyciami nowych technologii i zastosować w edukacji formę nauczania zdalnego.

Podstawa prawna zdalnego nauczania w czasie epidemii COVID-19

Brak możliwości fizycznego uczestnictwa w procesie nauczania w ramach tradycyjnej lekcji szkolnej, zarówno ze strony uczniów, jak i nauczycieli, stał się

⁵ Por. M. Zając, *E-learning – szansa czy utrudnienie?*, w: *Od nowych technik nauczania do edukacji wirtualnej*, (Red.) W. Strykowski, Poznań 2006, s. 103-104.

⁶ Por. R. Podpora, *E-learning w katechetyce formalnej*, dz. cyt., s. 58-59.

⁷ Por. B. Kuźmińska-Solśnia, *Nowoczesne technologie informatyczne – możliwości i zagrożenia*, w: *Dydaktyka informatyki*, (Red.) A. Piecuch, Rzeszów 2014, s. 75.

podstawą ku temu, aby odpowiednie władze państwowe podjęły decyzję o wdrożeniu zdalnego nauczania w czasie epidemii COVID-19.

Pierwsze ograniczenia dotyczące funkcjonowania jednostek systemu oświaty zostały wprowadzone w Polsce na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19*. Na mocy tego rozporządzenia ograniczono funkcjonowanie m.in. przedszkoli, szkół, placówek oświatowo-wychowawczych, artystycznych, kształcenia ustawicznego oraz zawodowego. Rozporządzenie nie obejmuje m.in. przedszkoli i szkół specjalnych zorganizowanych i funkcjonujących w miejscach leczniczych i pomocy społecznej oraz w ośrodkach szkolno-wychowawczych. Ograniczenia polegają m.in. na zawieszeniu działalności dydaktycznej, wychowawczej oraz opiekuńczej w okresie od 12 marca 2020 r. do 25 marca 2020 r.⁸. W dniu 20 marca 2020 r. zostały opublikowane dwa rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej. Jedno z nich zmienia m.in. okres zawieszenia funkcjonowania jednostek oświatowych z 25 marca 2020 r. na 10 kwietnia 2020 r.⁹ (publikowane

są także kolejne rozporządzenia zmieniające ten czas, jak np. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9 kwietnia 2020 r.*¹⁰) oraz wprowadza od 25 marca 2020 r. obowiązek nauczania (także uczęszczających na lekcje religii) poprzez zastosowanie technik i metod kształcenia na odległość¹¹. Drugie rozporządzenie w dużej mierze dotyczy sposobów i form kształcenia na odległość. Traktuje m.in. o zadaniach i odpowiedzialności, jaka spoczywa na dyrektorze szkoły w zakresie realizacji kształcenia przy pomocy technik i metod zdalnego nauczania¹². Minister Edukacji Narodowej rekomenduje wykorzystanie w nauczaniu zdalnym „(a) materiałów i funkcjonalności Zintegrowanej Platformy Edukacyjnej udostępnionej przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania pod adresem www.epodreczniki.pl, (b) materiałów dostępnych na stronach internetowych urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, stronach internetowych jednostek podległych temu ministrowi lub przez niego nadzorowanych, w tym na stronach internetowych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych, (c) materiałów prezentowanych w programach publicznej telewizji i radiofonii, innych niż wymienione w lit. a–c materiałów wskazanych

⁸ Por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19*, Dz. U. z 2020 r. poz. 410.

⁹ Por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19*, Dz. U. z 2020 r. poz. 492 § 1 ust. 1.

¹⁰ Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19*, Dz. U. z 2020 r. poz. 642.

¹¹ Por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19*, Dz. U. z 2020 r. poz. 492 § 1 ust. 3.

¹² Por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19*, Dz. U. z 2020 r. poz. 493 § 1.

przez nauczyciela”¹³. Posługując się formą nauczania na odległość uczniowie mają wypełniać określone przez nauczyciela czynności i w odpowiedni sposób to udokumentować¹⁴. Nad ilością zadawanego materiału czuwają właściwe organy nadzoru pedagogicznego. Natomiast organ prowadzący szkołę ma za zadanie wspierać ją w organizacji nauczania na odległość¹⁵. Rozporządzenie traktuje również o planie prowadzonych zajęć: „zajęcia realizowane z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość lub innego sposobu kształcenia nauczyciel realizuje w ramach obowiązującego go przed dniem wejścia w życie rozporządzenia tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, prowadzonych bezpośrednio z uczniami albo na ich rzecz, a w przypadku godzin zajęć realizowanych powyżej tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych – w ramach godzin ponadwymiarowych, o których mowa w art. 35 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2019 r. poz. 2215)”¹⁶.

Wydaje się być jednoznaczne, że o ile nie będzie możliwe nauczanie w szkole, o tyle wszelkie nauczanie będzie odbywać się w formie zdalnej, w tym także nauczanie religii.

Działania wydawców podręczników do nauczania religii oraz nauczycieli religii

Nie ma instytucji ani osoby, która nie byłaby w jakiś sposób zaskoczona ograniczeniami spowodowanymi

epidemią COVID-19. W tej sytuacji znaleźli się również nauczyciele religii, którzy dobrze zorganizowaną szkolną lekcję z tego przedmiotu, musieli przenieść i dostosować do rzeczywistości wirtualnej.

24 marca 2020 r., czyli dzień przed wprowadzeniem obowiązkowego nauczania zdalnego, Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski opublikowała listę rekomendowanych przez nią pomocy katechetycznych do wykorzystania w zdalnej edukacji religii. Jednocześnie Komisja Wychowania Katolickiego KEP zwróciła się z apelem do wszystkich katechetów o rozważę i roztropność w prowadzeniu zdalnego nauczaniu, aby nie dopuścić do sytuacji, że uczniowie będą nadmiernie obciążeni ilością zadań zleconych im do wykonania oraz zbyt dużą ilością czasu, który muszą im poświęcić pracując przy komputerze. Lista rekomendowanych pomocy multimedialnych obejmuje zarówno te udostępnione przez wydawnictwa publikujące podręczniki do religii, jak i te, które zostały stworzone i udostępnione, przez pojedyncze osoby, w tym także przez nauczycieli religii¹⁷. W tym miejscu warto zaznaczyć, że na bieżąco tworzone są nowe pomoce do zdalnego nauczania religii.

Rekomendowane przez Komisję Wychowania Katolickiego KEP wydawnictwa w różny sposób wyszły naprzeciw zdalnemu nauczaniu religii. Wydawnictwo Katechetyczne udostępniło nauczycielom wersje elektroniczne podręczników metodycznych, a uczniom i ich rodzicom całe podręczniki do nauczania religii na wszystkie poziomy edukacyjne. Ponadto

¹³ Tamże, § 2 ust. 1.

¹⁴ Por. tamże, § 2 ust. 2.

¹⁵ Por. tamże, § 6.

¹⁶ Tamże, § 7.

¹⁷ Por. Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Zdalne nauczanie religii w okresie epidemii*, <https://opoka.news/zdalne-nauczanie-religii-w-okresie-epidemii>, (dostęp: 21.04.2020).

opublikowane zostały multibooki dla kl. 1, 2, 3 Szkoły Podstawowej, a także piosenki religijne. Wszystkie te materiały zostały udostępnione bezpłatnie, bez konieczności logowania się na stronę wydawnictwa¹⁸. Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu na stronie Centrum Edukacji Katechetycznej oprócz poradników metodycznych i przewodników programowo-dydaktycznych udostępniło darmową bazę multimedialnych pomocy dydaktycznych przyporządkowanych do każdej jednostki lekcyjnej¹⁹. Uczniowie i nauczyciele mogą skorzystać z pieśni i piosenek religijnych, dynamicznych prezentacji, internetowych quizów, gier interaktywnych, puzzli oraz innych pomocy edukacyjnych stworzonych na platformie *Wordwall.net*, *Prezi.com*, czy *Kahoot.com*²⁰. Na uwagę zasługuje fakt, że codziennie na profilu Facebook Centrum Edukacji Katechetycznej, zamieszczane są nowe propozycje zadań online²¹. Wydawnictwo Św. Stanisława BM zorganizowało webinarium: „*Jak uczyć zdalnie? Świadomie i odpowiedzialnie dla początkujących*”. Wśród poruszanych kwestii

znalazły się zagadnienia poświęcone strategicznym kwestiom zdalnego nauczania, świadomego i odpowiedzialnego korzystania z technologii, szukania materiałów multimedialnych i ich tworzenia, komunikowania się z uczniami, sprawdzania wiedzy online oraz sposobu przeprowadzania lekcji online²². Ponadto krakowskie wydawnictwo udostępniło różnego rodzaju prezentacje i zadania online²³. Z kolei Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „*Gaudium*” udostępniło podręczniki metodyczne oraz pomoce multimedialne do poszczególnych poziomów nauczania. Na szczególną uwagę zasługuje ich ilość oraz poziom i jakość wykonania²⁴. Wydawnictwo „*Jedność*” udostępniło całe przewodniki metodyczne oraz wybrane katechezy z podręcznika dla ucznia, do których dołączone zostały zadania z możliwością wypełniania ich online. Dla klas 1, 2, 3 Szkoły Podstawowej zostały udostępnione także podręczniki multimedialne²⁵. Natomiast Wydawnictwo WAM udostępniło w formie PDF na swojej stronie internetowej wybrane tematy z podręczników do nauczania religii²⁶.

¹⁸ Por. <https://wydawnictwokatechetyczne.pl/>, (dostęp: 21.04.2020).

¹⁹ O wykorzystaniu multimediów w katechezie pisali m.in.: Ks. prof. KUL dr hab. Stanisław Łabendowicz oraz Ks. prof. KUL dr hab. Paweł Mąkosa – Zob. S. Łabendowicz, *Multimedialne pomoce dydaktyczne w katechezie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 3/2013, s. 69-76; S. Łabendowicz, *Techniki multimedialne w katechezie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 4/2014, s. 96-104; P. Mąkosa, *Komputer i Internet w dydaktyce nauczania religii. Zarys problematyki*, w: Środki audiowizualne w katechezie, (Red.) S. Kulpaczynski, Lublin 2004, s. 183-202; P. Mąkosa, *Technologia informacyjna w dydaktycznym procesie nauczania religii*, „Roczniki Teologiczne” 6/2006, s. 113-130; P. Mąkosa, *Nauczanie religii wobec cyfryzacji polskiej szkoły*, „Roczniki Teologiczne” 11/2014, s. 25-38.

²⁰ Por. <https://www.katechizmy.com.pl/materiały-dydaktyczne/17-pomoce/138-baza-darmowych-pomocy-dydaktycznych-do-tablic-interaktywnych-przypisanych-do-jednostek-lekcyjnych-według-podrecznikow-2>, (dostęp: 22.04.2020).

²¹ Por. https://www.facebook.com/CentrumEdukacjiKatechetycznej/?eid=ARBR7qBiHbyhg_E6J-IEGJQ4iOuARwSRgzxXEv5rdxmXi0MUV0h_F4euOrpe5shCbM2cS2HTsnXYGNJ6g, (dostęp: 22.04.2020).

²² Por. <http://www.ekatecheza.pl/index.php?mact=CGBlog,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=611&cntnt01returnid=73>, (dostęp: 22.04.2020).

²³ Por. <http://www.ekatecheza.pl/index.php>, (dostęp: 22.04.2020).

²⁴ Por. <https://kulkat.pl/>, (dostęp: 22.04.2020).

²⁵ Por. <https://www.jednosc.com.pl/strefakatechety/zdalne-lekcje-religii>, (dostęp: 22.04.2020).

²⁶ Por. <https://www.katechizmy.pl/art-23689.katecheza-w-czasach-koronawirusa.html>, (dostęp: 22.04.2020).

Wśród rekomendowanych przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski pomocy multimedialnych znalazły się również te, które są tworzone i udostępniane przez pojedyncze osoby, w tym również przez nauczycieli religii. Można je znaleźć m.in. na platformie multimedialnej *LearningApps.org*. W kategorii *Religia* są gromadzone pomoce do zdalnego nauczania tego przedmiotu. Zaletą tej platformy jest jej nowoczesność w funkcjonalności, a także przejrzystość w grupowaniu pomocy dydaktycznych. Pomoce do nauczania religii zostały podzielone według grup: *10 Przykazań Bożych, Biblia, Boże Narodzenie, Duch Święty, Jan Paweł II, Jezus, Katechizm, Liturgia, Modlitwa, Pismo Święte, Religie świata, Rok liturgiczny, Różaniec, Sakramenty, Wielkanoc, Wielki Post, Święcizna*²⁷. Podobną platformą jest *Wordwall.net*. W nauczaniu zdalnym nie można przejść obojętnie wobec portalu społecznościowego Facebook. Na nim funkcjonują co najmniej dwie grupy poświęcone nauczaniu religii: *Katecheza z pomysłem*²⁸ oraz *Deogratias et consortes*²⁹.

W obu tych grupach udostępniane są na bieżąco interesujące pomysły do przeprowadzenia katechezy. Z pomocą katechetom przychodzi także platforma *YouTube.com*. Na niej także są dostępne materiały, które rekomenduje Komisja Wychowania Katolickiego KEP. Wśród nich są m.in.: *Katecheza bez granic*³⁰, *Filmoteka Promyczka*³¹, *Blżej Świętego*³², *Dziennik Dobrych Wiadomości*³³, *3MC – Trzyminutowy Katechizm Polski*³⁴, *Niecodzienny Vlog*³⁵ oraz *Kanał w koloratce*³⁶. W nauczaniu zdalnym nauczyciele mogą również wykorzystać możliwości platformy *Genial.ly*, dzięki której w atrakcyjny i nowoczesny sposób można przekazać uczniom treści religijne. Jako przykłady wykorzystania tej platformy Komisja Wychowania Katolickiego KEP podaje: *Bajkę o św. Józefie*³⁷, *Rachunek sumienia*³⁸, *Uczynki miłosierdzia*³⁹.

Podsumowanie

Nauczanie religii w czasie epidemii COVID-19 przybrało zupełnie nową formę. W bardzo szybkim tempie trzeba było przeobrazić tradycyjną lekcję

²⁷ Zob. <https://learningapps.org/index.php?category=87&s=>, (dostęp: 22.04.2020).

²⁸ Zob. <https://www.facebook.com/groups/katechezapomyslem/?fref=nf>, (dostęp: 22.04.2020).

²⁹ Zob. <https://www.facebook.com/groups/141678386304190/>, (dostęp: 22.04.2020).

³⁰ Zob. <https://www.youtube.com/channel/UCjdkRgVRMRZ-ZetJdkgTpg>, (dostęp: 22.04.2020).

³¹ Zob. https://www.youtube.com/channel/UCiPLXzpiYDU5yU5X5f0hp3w?fbclid=IwAR1Ys2Tt8TDeHblAYZ0wVFGRomYrHsOG2c5o6Aqm0tBodWBfulouUc_GGDY, (dostęp: 22.04.2020).

³² Zob. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLo1RBdbI0BSRAWAOIOCHGIi4udt7BH4ua>, (dostęp: 22.04.2020).

³³ Zob. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLo1RBdbI0BSRZMMRiOcUIVXGTM4JmMxLc>, (dostęp: 22.04.2020).

³⁴ Zob. https://www.youtube.com/playlist?list=PLIcePO_eJb2-DRzJ-mpYDdvBKcsGutqlq, (dostęp: 22.04.2020).

³⁵ Zob. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLVdrvbY9AVQrsM5sp7SwcBWdvdBBLFL16>, (dostęp: 22.04.2020).

³⁶ Zob. <https://www.youtube.com/channel/UCFM8uu78FeIBksD2QLq44Qw>, (dostęp: 22.04.2020).

³⁷ Zob. <https://view.genial.ly/5e70fc2285d6dd06718aa155/interactive-image-interactive-image?fbclid=IwAR1mhyAlUat4ztNBViOvRh1Fcx2Q5oERyirHwQY6z03xe9xj7NniWwhSo7A>, (dostęp: 24.04.2020).

³⁸ Zob. https://view.genial.ly/5e6aa9947b05bf0fbc20e27b/interactive-image-rachunek-sumienia?fbclid=IwAR0Qw5RyQo5ONd8xDn5MSp9imqBGwS9jOQ90RNsVpl3ZCTXZdZw_x0aUVIU, (dostęp: 24.04.2020).

³⁹ Zob. <https://view.genial.ly/5e6f5a574b44a00fb797d52b/interactive-image-uczynki-milosierdzia>, (dostęp: 24.02.2020).

szkolną, w lekcję wirtualną. W tym celu potrzebne było zaangażowanie i kreatywność wydawców podręczników do nauczania religii, ale także samych nauczycieli religii. Wydaje się, że z teoretycznego punktu widzenia, egzamin z możliwości zdalnego nauczania religii został zdany. Z jednej strony nauczyciele mają pomoce, narzędzia do realizacji zdalnego nauczania religii, a z drugiej strony uczniowie mogą aktywnie włączyć się w zdalny proces dydaktyczny. Ze względu na teoretyczny charakter

artykułu nie jest możliwe sformułowanie praktycznych wniosków dotyczących samego sposobu zdalnego nauczania religii. W tym celu zaleca się przeprowadzenie szczegółowych badań, które objęłyby trzy grupy respondentów: nauczycieli religii, rodziców oraz dzieci. Zaleca się podjąć m.in. następujące zagadnienia: przygotowanie nauczycieli religii do zdalnego nauczania, zaangażowanie rodziców w zdalne nauczanie religii w czasie epidemii, mocne i słabe strony zdalnego nauczania religii.

Bibliografia

Literatura przedmiotu:

Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Zdalne nauczanie religii w okresie epidemii*, <https://opoka.news/zdalne-nauczanie-religii-w-okresie-epidemii>, (dostęp: 21.04.2020).

Kubiak M., *Wirtualna edukacja*, Warszawa 2000.

Kuźmińska-Sołśnia B., *Nowoczesne technologie informatyczne – możliwości i zagrożenia*, w: *Dydaktyka informatyki*, (Red.) A. Piecuch, Rzeszów 2014, s. 72-81.

Łabendowicz S., *Multimedialne pomoce dydaktyczne w katechezie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 3/2013, s. 69-76.

Łabendowicz S., *Techniki multimedialne w katechezie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 4/2014, s. 96-104.

Mąkosza P., *Komputer i Internet w dydaktyce nauczania religii. Zarys problematyki*, w: *Środki audiowizualne w katechezie*, (Red.) S. Kulpaczyński, Lublin 2004, s. 183-202.

Mąkosza P., *Nauczanie religii wobec cyfryzacji polskiej szkoły*, „Roczniki Teologiczne” 11/2014, s. 25-38.

Mąkosza P., *Technologia informacyjna w dydaktycznym procesie nauczania religii*, „Roczniki Teologiczne” 6/2006, s. 113-130.

Podpora R., *E-learning w katechetyce formalnej*, Lublin 2006.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 2020 r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, Dz. U. z 2020 r. poz. 410.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, Dz. U. z 2020 r. poz. 493.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, Dz. U. z 2020 r. poz. 492.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, Dz. U. z 2020 r. poz. 642.

Zajac M., *E-learning – szansa czy utrudnienie?*, w: *Od nowych technik nauczania do edukacji wirtualnej*, (Red.) W. Strykowski, Poznań 2006, s. 103-112.

Źródła internetowe

- <http://www.ekatecheza.pl/index.php>, (dostęp: 22.04.2020).
- <http://www.ekatecheza.pl/index.php?mact=CGBlog,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=611&cntnt01returnid=73>, (dostęp: 22.04.2020).
- https://www.facebook.com/CentrumEdukacjiKatechetycznej/?eid=ARBR7qBiHbyhg_E6JIE-GjQ4iOuARwSRgzxXE5vrdxmXi0MUV0h_F4euOrpe5shCbM2cS2HTsnXYGNJ6g, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.facebook.com/groups/141678386304190/>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.facebook.com/groups/katechezapomyslem/?fref=nf>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.jednosc.com.pl/strefakatechety/zdalne-lekcje-religii>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.katechizmy.pl/art-23689.katecheza-w-czasach-koronawirusa.html>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.katechizmy.com.pl/materialy-dydaktyczne/17-pomoce/138-baza-darmowych-pomocy-dydaktycznych-do-tablic-interaktywnych-przypisanych-do-jednostek-lekcyjnych-wedlug-podrecznikow-2>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://kulkat.pl/>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://learningapps.org/index.php?category=87&s=>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.youtube.com/channel/UCjdkRgVRMRZ-ZetlJdgkTpg>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.youtube.com/playlist?list=PLVdrvby9AVQrsM5sp7SwcBWdvvBBLFLI16>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.youtube.com/channel/UCFM8uu78FeIBksD2QLq44Qw>, (dostęp: 22.04.2020).
- https://www.youtube.com/playlist?list=PLIcePO_eJb2-DRzJ-mpYDdvBKcsGutqlq, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.youtube.com/playlist?list=PLo1RBdbI0BSRAWAOIOCHGgli4udt7BH4ua>, (dostęp: 22.04.2020).
- <https://www.youtube.com/playlist?list=PLo1RBdbI0BSRZMMRIOcUIVXGTM4JmMxLc>, (dostęp: 22.04.2020).
- https://www.youtube.com/channel/UCiPLXzpiYDU5yU5X5f0hp3w?fbclid=IwAR1Ys2Tt8TDeHblAYZ0wVFGRomYrHsOG2c5o6Aqm0tBodWBfulouUc_GGDY, (dostęp: 22.04.2020).
- https://view.genial.ly/5e6aa9947b05bf0fbc20e27b/interactive-image-rachunek-sumienia?fbclid=IwAR0Qw5RyQo5ONd8xDn5MSP9imqBGwS9jOQ90RNsVpl3ZCTXZdZw_x0aUVIUU, (dostęp: 24.04.2020).
- <https://view.genial.ly/5e6f5a574b44a00fb797d52b/interactive-image-uczynki-milosierdzia>, (dostęp: 24.02.2020).
- <https://view.genial.ly/5e70fc2285d6dd06718aa155/interactive-image-interactive-image?fbclid=IwAR1mhyAIUat4ztNBViOvRh1Fcx2Q5oERyirHwQY6z03xe9xj7NniWwhSo7A>, (dostęp: 24.04.2020).
- <https://wydawnictwokatechetyczne.pl/>, (dostęp: 21.04.2020).
- Johns Hopkins University, *COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU)*, <https://www.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>, (dostęp: 20.04.2020).
- World Health Organization, *Media briefing on COVID-19 with Dr Tedros*, <https://twitter.com/i/status/1237774421307228160>, (dostęp: 20.04.2020).

Zdalne nauczanie religii w czasie epidemii COVID-19. Studium teoretyczne

Streszczenie

Epidemia choroby układu oddechowego COVID-19 wywołała daleko idące w skutkach zmiany w funkcjonowaniu wielu sfer życia polskiego społeczeństwa. Ograniczenia dotknęły również funkcjonowanie jednostek oświaty. Przed nowym sposobem kształcenia znaleźli się nauczyciele, jak też i uczniowie. Autor artykułu dokonał studium teoretycznego nad możliwościami zdalnej edukacji religii w Polsce w czasie epidemii COVID-19. W tym celu skonkretyzował pojęcie nauczania zdalnego, przedstawił podstawę prawną takiego sposobu nauczania oraz wykazał przykłady technik i metod kształcenia na odległość w zakresie lekcji religii, które są rekomendowane przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski.

Słowa klucze: Nauczanie zdalne, kształcenie na odległość, zdalne nauczanie religii.

Ks. mgr Damian Fołtyn – doktorant Instytutu Nauk Teologicznych na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, Sekcja Teologii Pastoralnej i Katechetyki, specjalność: katechetyka. ORCID: 0000-0002-9334-9177
